

El Floridita

Un trosset de Lloret a l'Havana

Montserrat Sala i Egea - David Barba i Serra
Historiadors

Constantí Ribalaigua i Vert morí a l'Havana el 2 de desembre de 1952. El dia del seu enterrament, entre la multitud, el seu amic i cèlebre client Ernest Miller Hemingway exclamava: *"Ha muerto el maestro de los cantineros. Inventó el Floridita"*¹. Aquella data segurament marca el començament d'un viatge que convertiria un gran professional de la cocteleria, per a molts el millor cocteler del segle XX, en un autèntic mite que encara avui perdura.

Hemingway mateix immortalitzaria a "Constante" –així va ser batejat popularment– a la seva obra pòstuma *Islas a la deriva*², novel·la que transcorre per les costes del Carib en un període que va del 1930 fins a la Segona Guerra Mundial. Un dels llocs on es desenvolupa la trama és la mateixa barra caoba d'El Floridita on Thomas Hudson, el protagonista, que bé podia haver estat l'escriptor i premi Nobel nord-americà, ens descriu de manera enginyosa una de les begudes que ha fet famós El Floridita: *"Había bebido daiquiris dobles muy helados, de aquellos grandiosos daiquiris que preparaba Constante que no sabían a alcohol y daban la misma sensación al beberlos que la que produce el esquiar ladera abajo por un glaciar cubierto de nieve en polvo y luego, cuando ya se han tomado seis u ocho, la sensación de esquiar ladera abajo por un glaciar cuando se corre ya sin cuerda"*³. Segurament, si Salvador Dalí va assegurar l'any 1955 que l'estació de Perpinyà era el centre del món, Hemingway li hauria atorgat una dècada abans aquest honor a El Floridita, i tot això de la mà d'un lloretenc universal, el gran Constante.

Però com passa sovint, els mites només viuen en el país de la memòria i, així, fa més de cinc anys i sota el segell de *Proyecto Constante Ribalaigua*, vàrem començar a recuperar les passes d'aquest geni de la cocteleria. El mite no exigia

Constantí Ribalaigua i Vert. 1915 ca.

Procedència: SAMLM - Fons Suris - Vilaró. Autor: Otero y Colominas. ST: 500.030.009

un relat memorable i tradicional perquè ja el tenia, però sí que necessitàvem retrobar-nos amb la seva extraordinària història, que malgrat no ser gaire llunyana, havia fugit del record de la majoria de lloretencs. L'imaginari sempre ha tingut present el passat indià o dels *americanos*, com tradicionalment s'han conegut a casa nostra tots aquells que se n'anaren al continent americà de ben joves per treballar dur, fer fortuna i, finalment, poder tornar al seu origen sense "perdre la maleta a l'estret". Constantí Ribalaigua, en aquest cas, no complia el darrer requisit, bàsicament perquè no va tornar mai. Les vides difícilment segueixen un cànon de manera absoluta però són els mites els que les animen i donen sentit a la seva realitat.

El nostre protagonista va néixer el 2 de març de 1888, al número 32 del carrer del Carme, fill de Salvador Ribalaigua i de Cristina Vert⁴. Fou el petit de tres germans; na Narcisa i en Salvador el precedien per aquest ordre. Fill de mariner, va fer les amèriques aproximadament entre el 1899 i el 1900. És precisament en el padró d'aquest període on no apareix per primera vegada registrat en Constantí Ribalaigua. Donem per fet que arribà a l'Havana en el moment aproximat en el qual trobem la seva data d'inscripció com a membre de la Societat de Beneficència de Naturals de Catalunya, l'any 1901. Aquesta associació és considerada l'entitat catalana d'ajut social més antiga del món. La quota inicial de soci que va haver de formalitzar fou la de 6 pesos i va tenir el seu primer domicili al carrer de Monserrate, número 71, ben a prop d'on anys més tard forjaria la seva llegenda com a cocteler. Orfe de mare, també va patir la pèrdua del seu germà Salvador. El destí de Constantí va ser abandonar Lloret de Mar i la poca família que li quedava per retrobar-se amb el seu pare, que l'havia fet cridar per anar a Cuba i poder així esbossar un nou futur. Aquella decisió va fer que deixés la seva terra per no tornar-hi mai més.

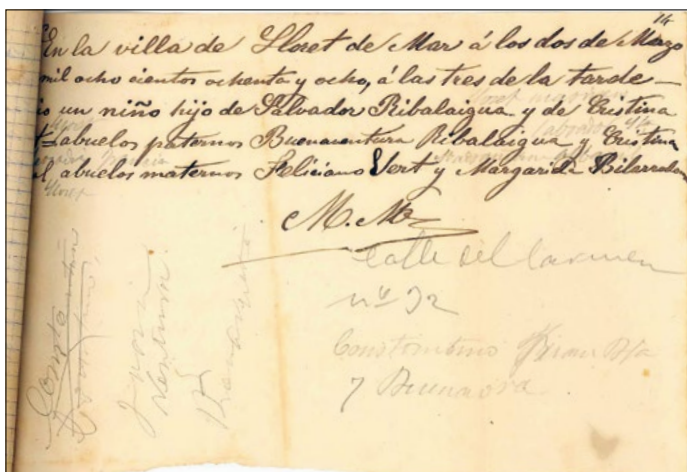

Targeta postal del Bar Restaurant La Florida. 1930 ca.

Procedència: SAMLM. Fons: Guinart-Ball-Ilatinas-Xiberta. Autor: Desconegut.
ST: 326.004.002

1 FUENTES, Norberto. *Hemingway en Cuba*. Pròleg de Gabriel García Márquez. Editorial Letras Cubanas. L'Havana. 1984. P. 396.
2 HEMINGWAY, Ernest. *Islas a la deriva*. Random House Mondadori. Colección Contemporánea. Barcelona. 2010. L'original en anglès és: HEMINGWAY, Ernest. *Island in the stream*. Charles Scribner's Sons. New York, 1970. També es pot trobar en castellà amb els següents títols: *Islas en el golfo* o *Islas en la corriente*.
3 HEMINGWAY, Ernest. *Islas...* P. 256.

4 SAMLM - Fons Jutjat de Pau de Lloret de Mar. *Declaracions de naixement*. 1887 - 1893. CID: 201.000.51.02_044.001.004

Declaració de naixement de Constantino Ribaligua Vert. 1888.
Procedència: SAMLM - Fons: Jutjat de Pau de Lloret de Mar ST: 044.001.004

Però quan parlem de Constantí Ribaligua, com quan es fa de qualsevol personatge històric, sovint oblidem d'altres protagonistes i esdeveniments que són tan o més importants per tal de conèixer l'origen de la llegenda. Primerament, el nostre lloretenc es troba un país que ha canviat de bandera. Arran de la pèrdua de l'illa de Cuba per part d'Espanya per la intervenció dels Estats Units d'Amèrica, la primera reacció de molts dels emigrants catalans fou la de tornar a casa seva. Però cal dir que inicialment aquest fet no va tenir cap repercussió negativa en l'economia catalana. De fet, aquesta reacció temporal no va tenir gaire continuïtat. Primerament pels vincles humans i comercials provinents de tot el segle XIX, que varen garantir la supervivència d'aquestes relacions fins a pràcticament més enllà de la Primera Guerra Mundial. Per això, el nostre personatge no travessa l'Atlàntic sense padrins.

Joan Sureda i Guinart (Lloret, 1846-1916) i Josep Pujol i Guinart (Lloret, 1951 - l'Havana, 1926) eren uns empresaris que sota la societat Pujol & Sureda es dedicaren bàsicament al negoci de les cafeteries. Només llegint el Directori Comercial Oficial de l'any 1901⁵, hom pot observar els nombrosos establiments que regentaren aquests lloretencs; els més coneguts, el Café Central, el Centro Alemán o La Lonja. La particularitat de la companyia era el compromís amb aquells conciutadans que anaven arribant a l'Havana, oferint-los ajuda i solidaritat mitjançant llocs de treball a la seva xarxa de negocis⁶. Ambdós associats també són els responsables de la introducció i distribució a l'illa del setmanari lloretenc *El Distrito Farnense*. Apuntem una dada curiosa: en el següent padró, en aquest cas el de l'any 1906, consta com a veí de la casa del número 32 del carrer del Carme de Lloret de Mar el mateix Joan Sureda i Guinart i la seva germana Gràcia, domicili on pocs anys abans hi havia viscut el mateix Constantí Ribaligua. Joan Sureda, solter, es retirà com a *americano* a la vila que l'havia vist marxar anys enrere i de tornada es feu construir una casa a l'actual passeig de Verdaguer. Aquesta residència l'acabà heretant el seu nebot Romà Reyné Sureda, que també havia estat cridat a l'Havana de ben jovenet pel seu oncle. Joan

Sureda, en veure que en Romà era molt despert per als negocis, va pagar-li estudis a Boston i el va alliberar de l'ofici de *cantiner*. La casa en qüestió era Can Cabañas, on a l'entrada s'hi podia observar les sigles JS (Joan Sureda)⁷.

El primer document que testimonia la presència del nostre personatge sota les ordres de la societat Pujol & Sureda és un procés judicial i sentència contra un individu anomenat Antonio Caballería Trémols, fets que es desenvolupen al café Centro Alemán i on té un paper destacat un jove i encara desconegut Ribaligua :

"EL MINISTERIO FISCAL CONTRA ANTONIO CABALLERÍA TRÉMOLS.

Sentencia núm. 12 (Enero 21 de 1907).

Resultando probado: que el procesado en esta causa Antonio Caballería Trémols, que había tenido algunos disgustos con Juan Jiménez Capote, teniendo el propósito de hacerle daño y sabiendo que dicho Jiménez iba con frecuencia al café "Centro Alemán", adquirió una botella que contenía ácido sulfúrico, y en la tarde del día doce de Junio último, la dió á guardar al dependiente de la cantina del expresado café, nombrado Constantino Ribaligua. En la mañana del siguiente día, encontrándose Jiménez Capote sentado con Pedro Ortolla ante una mesa del mencionado café "Centro Alemán" llegó el procesado, y dirigiéndose al dependiente Ribaligua le pidió la botella, y vertiendo en un vaso el ácido sulfúrico que contenía, arrojó este líquido á la cara de Jiménez Capote, causándole quemaduras de primero, segundo y tercer grado, de carácter grave, en la parte lateral derecha del cuello, en la oreja del mismo lado y en ambas rodillas, que tardaron en sanar más de cuarenta días (...)"⁸.

Retrat de Constante Ribaligua. 1940 ca.
Procedència: SAMLM. Fons: Joan Domènech i Moner.
Autor: Desconegut. ST: 066.214.021

⁵ Official Commercial Directory of Cuba, Porto Rico and the entire West Indies with Bermuda. The Spanish-American Directories Company. Nova York. 1901. P. 66.

⁶ *Ibidem*. Els principals negocis de la Societat Pujol & Sureda estaven localitzats a les següents adreces: Zulueta 30, Aguiar 85, Lamparilla 2, Prado 93 i San Pedro 24 .

⁷ VILÀ I GALÍ, Agustí M. *Aproximació a un estudi sobre els lloretencs a Amèrica*. Quaderns de la Selva, 20. Centre d'Estudis Selvatans. 2008. P. 164-5

⁸ *Jurisprudencia del Tribunal Supremo en materia Criminal. Del 1º de enero al 30 de junio de 1907. Volumen trigesimotercero*. L'Havana. 1915.

Aquest valuós document situa un jove Ribalaigua de només 18 anys ja en el negoci pròpiament dit de l'hostaleria. Però no és aquest l'únic episodi judicial controvertit que hagué de patir. Poc temps després s'instruí un expedient de pròfug "al mozo Constantino Ribalaigua Vert (...) Reemplazo de 1909" que s'obrí el 7 d'abril d'aquell mateix any⁹. L'edicta informa de la seva absència a la lleva de soldats. El batlle, Joan Guinart, cridà a declarar el seu oncle Melchor Montero Torres, perquè donés explicacions, cosa que feu tot al·legant que en Constantí era a l'Havana dels 9 anys ençà i, per tant, la seva absència no tenia res a veure amb una deserció i que segurament havia comparegut davant del cònsol espanyol a l'Havana, fet del qual tampoc hi haurà notícia. El 20 d'abril d'aquell any es declarà Constantino Ribalaigua Vert pròfug amb totes les conseqüències legals. Segons Norberto Fuentes, segurament en Constantí s'hauria acollit en el seu moment a una llei anunciada després del 1902, amb la independència del país, mitjançant la qual tots els estrangers que ho demanessin podrien ser considerats naturals de Cuba¹⁰.

Per entendre la vida del "Mago" d'El Floridita, hauríem de començar per conèixer la història d'aquest emblemàtic establiment, que l'any 1953 es convertí, segons la revista nord-americana *Esquire*, en un dels set bars més famosos del món, juntament amb el Pied Piper Bar de San Francisco, el Ritz de Londres i París, el Raffles de Singapur, el Club 21 de Nova York i el bar de l'Hotel Shelbourne a Dublín. Però aquest relat es remunta a principis del segle XIX, pels volts del 1817, concretament. Una taverna anomenada La Piña de Plata obria les portes a una de les cantonades irregulars de la plaça de Monserrate, davant mateix de les muralles de la ciutat on pocs anys després hi destacarien dos grans arcs: un d'entrada a l'Havana pel carrer Obispo, i l'altre de sortida, pel carrer O'Reilly: "Un bodegón típico se alzaba cabe de viejas murallas de la Puerta de Monserrate. Era una casona de ventanales buidos adonde acudían petimetres, músicos, militares, síndicos, faranduleros, milicianos y hombres de toda laya, siempre gente bien, gustoso de saborear la sabrosa ginebra compuesta por el aguardiente de guindes... En sus quitrines, las damas bajo el quitasol de seda, sorbían, mientras eran cortejadas por sus galanes, sendos vasos de

Nº	Nombre	Localitat	Montant	Data
28	Rosa Latorre	José	1.00 Centimos de Ptas	1881
29	Bos	Escudero	12 = Galiano	1882
30	Ribas	José	0.50 Pl. Canals, 3.00 Ptas	1882
31	Ribot	Abel	0.50 Compañía 118	1890
32	Rebell	Manuel	0.50 Obra Pta	1901
33	Rivalaigua	Constantino	6.00 Mousanada 71	1901
34	Pomayra	José	6.00 Centimos de Ptas	1901
35	Riepiá	Salvador	0.50 Prado	1901
36	Ribas	José	6.00 Cuba	1902
37	Rieca	Jaimé	0.50 Linares	1909
38	Riello	Pedro	0.50 Escobar	1909
39	Ronan	Francisco	0.50 15 - Rotonda	1910
40	Rodlan	Mano	6.00 Benjamín	1910
41	Rozig	Enrique	3.00 Mayora José	1911
42	Rodriguez	José	3.00 25 y 75	1911
43	Robinat	José	0.50 Pl. y Marcell	1912
44	Rector	Escuelas Pías	6.00 Guantánamo	1912
45	Recot	Cristóbal	0.50 Prado	1912
46	Roca	Juan	0.50 Villegas	1913
47	Rosell	Juan	0.50 Bernaza	1914
48	Rivas	José	6.00 Principe	1914
49	Recot	Pablo	0.50 Lira	1915

Relació de socis a la Societat de Beneficència de Naturals de Catalunya on apareix "Constantino Ribalaigua" al 1901.

Procedència: Archivo Pompeu Fabra. Sociedad de Beneficencia de Naturales de Cataluña.

los refrescos naturales de Cuba.... Este remoto lugar de culta reunión se nombraba La Piña de Plata"¹¹.

El segle XIX serveix perquè l'Havana creixi urbanísticament i comenci a experimentar canvis socials i econòmics. Es converteix en una ciutat de luxes, amb teatres, mansions, palaus i, fins i tot, turistes. La Piña de Plata va conservar el seu nom fins a la proclamació de la República de Cuba, l'any 1902. El Tractat de París, signat el 10 de desembre de 1898, havia posat fi al conflicte bèl·lic que, amb la derrota d'Espanya i la conseqüent pèrdua de les seves darreres colònies, donava pas a una nova era d'hegemonia política i econòmica dels Estats Units al Carib. Cuba va passar a ser un port lliure sota el protectorat del gegant del nord. I així, mitjançant el senador Orville Platt, es va proposar la limitació de la sobirania de l'illa salvaguardant els interessos ianquis. L'esmena Platt –com es va conèixer– proposava el dret d'intervenir en els assumptes interns de la nova República. D'aquesta manera, els Estats Units mantenien protegits, per la força de les armes, els seus interessos geopolítics i econòmics. La influència anglosaxona i la proximitat física dels Estats Units va fer que molts negocis orientessin la seva producció a un nou client:

"Cuando La Piña de Plata andaba en vísperas de su centenario, la afluencia del turismo norteamericano decidió al nuevo dueño un cambio de título –La Florida– renegando de su buena estirpe (...)"¹².

El futur econòmic de Cuba es plantejava, doncs, basant-se en un tractat comercial de reciprocitat que beneficiava les exportacions nord-americanes a l'illa principalment, però també possibilitava la modernització del país mitjançant fortes inversions de capital. Però anem a allò que ens ocupa. Uns altres lloretencs tornen a vincular-se a la biografia de Constantí Ribalaigua. Serafi Parera i Coll havia fet fortuna a Mèxic i tornava cap a Lloret de Mar procedent de Yucatán fent escala a l'Havana. A la capital cubana va emmalaltir i al cap de pocs dies va acabar morint. Com que no tenia descendència directa, la fortuna familiar va passar als seus nebots que regentaven un cafè a la plaça d'Albear,

Façana del Bar Restaurant La Florida al carrer Obispo y Monserrate de la ciutat de Cuba. 1925 ca.

Procedència: Archivo Pompeu Fabra. Sociedad de Beneficencia de Naturales de Cataluña. Autor: Desconegut.

9 SAMLM – Fons Ajuntament de Lloret de Mar. Lleves (quintes). Expedient de pròfug referit a Constantí Ribalaigua Vert del reemplaçament de 1909. 1909. CID: 100.000.K523.590_007.099.004

10 FUENTES, Norberto. *Hemingway...* P. 386-387.

11 Editorial de la Publicación anual del Bar La Florida. La Habana, 1934.

12 CAMPOAMOR, Fernando G. *La Floridita de Hemingway*. Havana Club. L'Havana. 1993. P.17.

Plaza de Albear de la ciutat de l'Havana.
A la dreta l'establiment La Florida. 1902.

Procedència: Archivo Pompeu Fabra. Sociedad de Beneficencia de Naturales de Cataluña. Autor: Desconegut.

de la mateixa ciutat de l'Havana. Aquells anys, Espanya no donava la seguretat econòmica i social necessària, i la idea d'invertir aquest patrimoni en l'adquisició o millora d'un negoci semblà d'allò més raonable. Davant d'això, imagineu-vos a Narcís i Francesc Sala Parera, l'any 1915, dipositaris d'un important capital per reformar l'antiga taverna. Començava la història d'un establiment molt lloretenc. Jorge Marín explicava a les planes de la revista *Destino* que el mateix banquer Narcís Gelats, un altre fill de Lloret, fou qui ajudà els germans Sala a crear un dels bars-restaurants més populars de l'Havana¹³. L'antiga Piña de Plata, que alguns havien anomenat Cafè d'en Cotorra, va passar de ser un "bodegón" típic ben situat en una de les cantonades d'aquella plaça d'Albear a un bar anomenat La Florida, en clara al·lusió a la part costanera nord-americana propera a Cuba. Els còctels començaven a imposar-se en aquell local típic del neoclàssic crioll, amb grans miralls darrere la barra. El vermut *voluntario*, els *meneados* i *achampañados* podien tenir els dies comptats.

Però les sinergies lloretenques no s'acaben aquí. Joan Sureda havia mort a Lloret per aquelles dates, però el seu soci Josep Pujol en seguiria els negocis. Durant els primers anys del segle XX havia fet també societat amb un altre lloretenc rellevant, Jaume Justafre i Puig, president de la Societat de Beneficència de Naturals de Catalunya, de 1903 a 1907. És molt interessant saber que Pujol va cedir el jove Constantí Ribalaigua als germans Sala Parera per ajudar-los a la posada en marxa del nou establiment que havien adquirit. Constantí en aquells moments treballava en el restaurant *Café Central*, a la cantonada de Neptuno i Zulueta¹⁴.

Tornant una mica enrere, concretament l'any 1895, al carrer Empedrado de l'Havana, entre la plaça de la Catedral i Obispo, havia nascut Miquel Boadas Parera. Els seus pares, Miquel Boadas Guinart i Josefina Parera Martí, fills de Lloret, tenien un petit celler que anava trampejant amb dificultats.

El pare va decidir que la seva dona i el petit Miquel tornessin a Lloret una temporada per tal de refer-se econòmicament. Als tretze anys, però, en Miquel tornava a ser a l'Havana i, després d'aprendre l'ofici, els seus oncles Narcís i Francesc Sala Parera s'interessarien per formar equip darrere el taulell de *La Florida* al costat de Constantí Ribalaigua. Allò que tothom ha ignorat fins ara és que la famosa i admirada barra caoba, l'únic element que es va salvar de l'original Floridita en la seva total reconstrucció l'any 1989, era obra de l'ebenista també lloretenc Esteve Pi, per encàrrec de Narcís Sala, l'any 1920¹⁵. Així, la casualitat havia reunit dos dels millors mestres coctelers del segle XX en un mateix establiment. Dos lloretencs que escriuri en lletres d'or la història de l'art de crear begudes. El món encara no ho sabia però l'Havana ho descobriria primer.

Constantí Ribalaigua i Miquel Boadas a la barra de El Floridita. 1920 ca.

Procedència: Bar Restaurante El Floridita. Autor: Desconegut.

L'any 1922, Boadas se'n torna a anar a Lloret; ara sí, de manera definitiva. S'havia especulat molt sobre el motiu de la seva partença. De fet, era nebot dels germans Sala Parera, un hereu molt més proper. Potser la llarga barra caoba no era espai suficient per a dos temperaments forts, però les teories sobre la rivalitat amb Constantí Ribalaigua no tenen cap base sòlida. La marxa de Boada no té cap altre motiu més enllà de la pròpia voluntat de començar una carrera a Barcelona. A la capital catalana passaria per llocs tan populars com el Nuria, el Canaletas o el Maison Doré. L'any 1927, es va casar amb la també lloretenca Maria Ribas Utset a la parròquia de Sant Romà.

Narcís Sala Parera, el primer gestor del nou Floridita, fou secretari i soci d'honor de la Societat de Beneficència entre d'altres càrrecs i va impulsar la restauració de l'ermita de Montserrat. Tant ell com el seu germà Francesc foren homes molt ben relacionats amb l'alta burgesia havanera. El negoci ara ja tenia un barmen oficial, i una gran làmina on hi havia representada la platja de Lloret decorava la paret de l'establiment.

Fa poc més d'un segle d'aquests fets que representen una història molt lloretenca però alhora universal. Un segon capítol d'aquesta biografia començà el dia en què en Constantí va passar a ser anomenat Constante. Però, d'això, en parlarem més endavant. ■

13 MARÍN, Jorge. "Crónicas de viaje. La evolución de La Habana" dins *Destino*. Novembre 1956. P.18.

14 Informació basada en les anotacions i memòries de Manuel R. de Bustamante (l'Havana 1910 - Miami 2012). El seu avi per part materna fou Josep Pujol Guinart. Agraïm als seus familiars les facilitats per accedir a la seva documentació. Pràcticament tot el seu llegat fotogràfic es pot consultar també a "The Manuel R. Bustamante Photograph Collection". Cuban Heritage Collection. University of Miami Libraries.

15 "The Manuel R. Bustamante Photograph Collection". Cuban Heritage Collection. University of Miami Libraries. Aquesta informació també està verificada per Alberto Sala Mestres, el fill menor de Narcís Sala Mestres. Entrevista personal. Arxiu Proyecto Constante Ribalaigua, 2017.